

Theo t li u Tích Lan thì Đ c Ph t t ch di t vào năm - 544 hay năm - 543

Hi n nay có hai b ng Niên bi u Ph t giáo khá ph bi n và c hai đ u căn c vào m t m c th i gian duy nh t t ng đ i chính xác là năm đ ng quang c a hoàng đ A-d c, t c là năm - 268 hay - 267 tr c Tây l ch. Các h c gi Tây ph ng đ t tên cho hai b ng Niên bi u này là : "B ng Niên bi u dài" và "B ng Niên bi u ng n". Theo b ng "Niên bi u dài" thì Đ c Ph t t ch di t 218 năm tr c khi hoàng đ A-d c chính th c lên ng i, vì v y n u suy ng c lên b ng cách đ a vào m c th i gian làm chu n là năm - 268, thì Đ c Ph t nh p vào Đ i bát Ni t bàn vào năm - 486. Tuy v y ngay trong b ng "Niên bi u dài" trên đây l i cũng có m t chút khác bi t là theo t li u Tích Lan thì Đ c Ph t t ch di t vào năm - 544 hay năm - 543, và n u đúng nh th thì có m t s sai bi t g n 60 năm. Đây cũng có th g i là b n « Niên bi u Nguyên th y » mà các n c theo Ph t giáo Nguyên th y ch ng h n nh Tích Lan và m t s qu c gia Đông Nam Á khác nh Thái Lan, Mi n Đ i n... v n gi , nghĩa là xác đ nh năm mà Đ c Ph t t ch di t là - 544 hay - 543.

B ng "Niên bi u ng n" thì đ c thi t l p căn c vào các t li u n đ cho là Đ c Ph t t ch di t 100 năm tr c khi hoàng đ A-d c chính th c đ ng quang. Nh v y theo b ng Niên bi u này thì Đ c Ph t nh p vào Đ i Bát Ni t bàn vào năm - 368. G n đây h n thì có Giáo s u tú Richard Gombrich c a Đ i h c Oxford, m t chuyên gia l i l c v Ph t giáo Nguyên th y cho r ng Đ c Ph t t ch di t vào năm - 400 sau khi phân tích t m các kinh sách Nam tông. Có m t s các h c gi Tây ph ng tin vào gi thuy t này.

M c đ u năm sinh và năm t ch di t c a Đ c Ph t không đ c ghi chép theo ph ng pháp s h c, nh ng m t s bi n c quan tr ng trong cu c đ i c a Đ ng Th Tôn thì l i đ c t t c các t li u và kinh sách thu c t t c các tông phái và h c phái Ph t giáo nh t lo t ghi chép gi ng

Niên biu Phật giáo

Tác Giả: Hoang Phong

Thứ Bảy, 13 Tháng 3 Năm 2010 09:09

---

n nhau : Đức Phật đăt Giác ngộ lúc Ngài đăt c ba măt i lăm tu i, sau măt thăt gian tu khăt hăt nh kéo dài băt năm, và Ngài tăt ch điăt vào năm tám măt i tu i. Nhăt đó mà các hăt c giăt có thăt truy ra niên đăt i liên quan đăt n các biu n căt i n trong cuăt c đăt i căt a Đức Phật.

Nói chung thì các săt gia và hăt c giăt đăt u găt p ít nhiăt u khó khăn khi nghiên căt u văt săt hăt c và văn minh n đăt vì n n văn hóa căt a xăt này thăt ng đăt trăt ng tâm vào nhăt ng "giá trăt tinh thăt n" nhiăt u hăt n là nhăt ng "giá trăt năm tháng" nhăt các n n văn hóa Tây phăt ng. Trong săt tăt liăt u vô cùng phong phú ngày nay không măt y khi tìm thăt y hai băt ng Niên biu hoàn toàn giăt ng nhau. Niên biu đăt c trình bày đăt i đây đăt c căn căt vào băt ng "Niên biu dài", trong đó n u có măt t chút sai biăt t hay thiăt u chính xác nào văt năm tháng thì cũng là măt t đăt u đăt hiăt u và đăt u đó cũng không hăt trăt ng i m trong quá trình hăt n hai ngàn năm trăm năm căt a i ch săt phát triăt n Phăt giáo. Thiăt t nghĩ trong suăt t chuăt i dài i ch săt đăt đăt u quan trăt ng hăt n hăt t là n n tăt ng giáo lý căt a Đức Phật văt n luôn văt ng chăt c và nguyên văt n qua không gian và thăt i gian. Băt ng Niên biu đăt i đây chăt có măt c đích giúp cho chúng ta ý thăt c đăt c văt trí căt a Phăt giáo trong băt i căt nh i ch săt căt a nhân loăt i và tuyăt t nhiên không có măt t tham văt ng đăt a ra măt t băt ng Niên biu làm chuăt n nào căt. Đây chăt là măt t "băt ng nhăt" đăt chăt đăt i các hăt c giăt uyên bác săt a chăt a và hiăt u đăt i đăt c hoàn hăt o hăt n.

NIÊN Đăt I Tăt NG QUÁT Căt A N Đăt THăt I Căt Đăt I (cho đăt n Trăt u đăt i căt a Hoàng đăt A-Dăt c)

- 2600 đăt n - 1700 : Thăt i kăt phát triăt n căt a n n văn minh đô thăt đăt c theo thung lăt ng sông Indus (ngày nay thuăt c lăt nh thăt Pakistan).
- 1800 đăt n - 1000 : Măt t nhóm dân Arya tăt Trung đăt ng đăt n i p nghiăt p tăt i vùng Băt c n. Trong khoăt ng thăt i gian này ngăt i ta cũng thăt y xuăt t hiăt n măt t băt n kinh tăt ng (dùng đăt xăt ng lên văt i măt c đích căt u khăt n) găt i là kinh Văt -đà (Rig-Veda). Băt n kinh này đăt c ghi chép băt ng măt t thăt tiăt ng Phăt n căt, mang tính cách thiêng lięt ng, và làm n n tăt ng cho măt t n n tôn giáo găt i là Văt -đà.
- 1000 đăt n - 600 : Dân Arya khai phá và tiăt n đăt n vào vùng thung lăt ng sông Hăt ng.

N n văn minh đăt săt t xuăt t hăt n.

Băt t đăt u tăt năm - 800 : Nhiăt u đăt quăt c đăt c thiăt t i p trong vùng trung băt căt a thung lăt ng sông Hăt ng và do các băt tăt c quý phái cai trăt. Ngăt i ta thăt y xuăt t hiăt n măt t săt kinh sách măt i găt i là Upanishad, đó là các băt n kinh Văt đăt c căt i tiăt n. Trong các kinh y ngăt i ta cũng thăt y xuăt t hiăt n khái niăt m văt ta-bà (samsara). Cũng xin nhăt c là khái niăt m ta-bà trong giáo lý căt a Đức Phật sau này khác hăt n văt i khái niăt m ta-bà trong các kinh Upanishad.

Niên bi u Ph t giáo

Tác Giả: Hoang Phong

Thứ Bảy, 13 Tháng 3 Năm 2010 09:09

Th k th VI đ n th V tr c Tây l ch : Đây là m t th i k th t sôi đ ng trong lãnh v c tâm linh và tôn giáo : đ o Bà-la-môn thay th h n đ o V ã. Đây là b i c nh xã h i khi Đ c Ph t Sĩ-Đ t-Ta C -Đàm đang t i th , Ngài đ a ra m t h c phái m i mà sau này g i là Ph t giáo. Đ ng th i v i Đ c Ph t còn có m t v Th y khác v i m t t m c khá l n là Mahavira, ng i sáng l p ra tôn giáo Jain.

- 530 : Ng i Ba t (thu c I-ran ngày nay) xâm chi m vùng Punjab thu c Tây b c n c n.

T ã năm - 400 (tr c Tây l ch) đ n năm 400 sau Tây l ch : Hai t p "anh hùng ca" kh ng l là Ramayan (g m 24 000 câu th) và Mahabharata (g m 250 000 câu th) đã đ c tr c tác trong th i gian này. Hai t p "anh hùng ca" trên đây đ a vào nh ng nhân v t huy n tho i và mang tính cách thiêng liêng. Hai tác ph m này đ c xem nh hai quy n thánh kinh và đã nh h ng sâu đ m đ n n n văn hóa và tri t h c c a c n c n. Cũng trong kho ng th i gian trên đây ã n giáo đ c hình thành xu t phát t đ o Bà-la-môn.

- 479 : Đ c Kh ng t qua đ i.

- 327 : Alexandre Đ i đ (Alexandre le Grand, Aléxandros ho Mégas) vua x Macédoine (Hy l p c) đánh chi m vùng Đông b c n.

- 321 : M t v ã anh hùng tên là Chandragupta Maurya đánh đ u i đ c quân c a Alexandre Đ i đ ra kh i Tây b c n c n r i th a th kéo quân v phía Đông b c l t đ v ng qu c Ma-ki t-đà (Magadha, ngày nay thu c ti u bang Bihar). Ông thành l p tri u đ i Maurya và đóng đô ã Hoa-th -thành (Pataliputra, ngày nay là Patna). Chandragupta Maurya tr v kho ng t - 322 đ n - 300, con trai là Bindusara lên n i ng i t - 300 đ n - 272, và sau đó thì con trai c a Bindusara (cháu n i c a Chandragupta) là Asoka t c hoàng đ A-d c lên thay (- 272 - 230). Tuy n m quy n bính t ã năm - 272 sau khi vua cha là Bindusara qua đ i, nh ng mãi b n năm sau t c là vào năm - 268 thì hoàng đ A-d c m i chính th c làm l ã đ ng quang.

NIÊN BI U PH T GIÁO

Th k th VI (tr c Tây l ch)

- 563 : Sĩ-đ t-ta C -Đàm ra đ i trong m t v ng qu c nh thu c Đông b c n c n, thu c dòng h quý t c Thích-ca (Sakya) đang cai tr v ng qu c này.

- 534 : M c đ u đã có gia đình và m t ng i con trai, nh ng Sĩ-đ t-ta C -đàm v n quy t tâm t b cu c s ng v ng gi đ đ i tìm con đ ng tu t p tâm linh. ãn m c rách r i và s ng kh t th c, Ngài hòa nh p v i nh ng ng i tu kh h nh khác, r i đ i đ n xu ng vùng thung lũng sông H ng và theo h c v i hai v th y r t n i ti ng th i b y gi . Tuy nhiên sau đó thì Ngài quy t đ nh t tìm l y m t con đ ng tu t p riêng cho chính mình. Có năm v đ ng tu cùng đ i theo, nh ng sau m t th i gian tu kh h nh vô cùng kh t khe b ng cách nh n đói đ hành xác mà không mang l i m t chút k t qu ã nào, Ngài Sĩ-đ t-ta C -đàm quy t đ nh ch n m t l i tu mang tính cách ôn hòa h n, không t hành xác n a. Năm ng i b n đ ng tu không hi u đ c ý nghĩa v i c chuy n h ng y nên gi n mà b đ i.

- 528 : Ngài Sĩ-đ t-ta C -đàm ng i thi n đ nh đ i m t c i b đ trong m t khu r ng g n ng i

Niên bi u Ph t giáo

Tác Giả: Hoang Phong

Thứ Bảy, 13 Tháng 3 Năm 2010 09:09

---

làng Uruvela và đ t đ c Giác ng . Sau đó Ngài thuy t giáo l n đ u trong khu v n L c Uy n (Sarnath) g n thành Ba-la-n i (Benares) khi Ngài g p l i năm v đ ng tu tr c đây. Sau khi nghe gi ng thì c năm v đ u xin đ c làm đ t c a Ngài. Sau đó Ngài l i ti p t c thuy t giáo, thu n p đ đ , thành l p tăng đoàn trong toàn vùng thung lũng sông H ng. Ng i đ ng th i g i Ngài là Đ c Thích-ca Mâu-ni hay là Đ c Ph t. Ch Ph t đ đây có nghĩa là Đ ng Giác ng .

Th k th V (tr c Tây l ch)

- 483 : Đ c Ph t b tr ung đ c vì th c ph m và t ch di t g n m t th tr n nh là Câu-thi-na (Kushinagar). Ngay trong năm đó các đ t c a Ngài t p h p nhau l i thành V ng-xá (Rajagriha) thu c v ng qu c Ma-ki-t-đ đ t ng k t và ôn l i nh ng l i giáo hu n c a Đ c Ph t và s p x p thành m t h th ng giáo lý căn c vào kh u truy n.
Kho ng - 480 đ n - 390 : Phát sinh nhi u h c phái Ph t giáo khác nhau và t t c đ u t cho mình là xu t phát t giáo lý chính th ng c a Đ c Ph t.

Th k th IV (tr c Tây l ch)

Kho ng - 380 đ n - 370 : K t t p Đ o Pháp l n th hai thành V -xá-li (Vaisali)
T - 370 đ n - 340 : Nhi u cu c tranh bi n v giáo lý đã x y ra gi a các h c phái.
Kho ng - 350 : M t nhóm thu c h c phái Th ng t a b (Sthaviravada) tách riêng và thành l p h c phái Đ i chúng b (Mahasanghika).
- 327 : Alexandre Đ i đ (x Macédoine c a Hy l p) kéo quân xâm chi m lãnh th Panjab c a n.

Th k th III (tr c Tây l ch)

Đ u th k th III : Đã có h n 18 h c phái Ph t giáo đ c thành l p và r t th nh hành trên đ t n.
- 268 : L đ ng quang c a hoàng đ A-d c.
-257 : Hoàng đ A-d c chinh ph t lãnh th Kalinga. Sau tr n chi n thì ông quy y. Sau đó thì t ch c k t t p Đ o Pháp l n th ba v i m c đích ch nh đ n Kinh đ n. "Tam t ng Kinh" b ng ti ng Pali đ c thành hình (t đó liên t c đ c ch nh đ n cho đ n h t th k th I sau Tây l ch). Đ ng th i hoàng đ A-d c cũng g i các phái b truy n giáo ra ngoài biên gi i c a thung lũng sông H ng, đ n các n i khác trên đ t n và các qu c gia lân bang nh Tích lan, Hy l p, các qu c gia Trung và C n đông...
- 240 : Ph t giáo chính th c đ c truy n bá vào Tích Lan.
- 230 : Hoàng đ A-d c qua đ i.

Th k th II (tr c Tây l ch)

B o tháp l n nh t Sanchi (ti u bang Madhya Pradesch) đ c xây đ ng.
- 168 : Hy L p xâm chi m n đ .

Niên bi u Ph t giáo

Tác Giả: Hoang Phong

Thứ Bảy, 13 Tháng 3 Năm 2010 09:09

- 168 - 145 : Hoàng đ Hy L p tr vì lãnh th n (Penjab) là Ménandre còn có tên là Malinda (Di-lan-đà). V hoàng đ này sau khi h i ki n v i m t đ i s th i b y gi là Nagasena (Na tiên, d ch nghĩa là Long quân) đã t ra h t s c thán ph c và say mê Ph t giáo. T đó ông h t lòng ng h Ph t giáo.

- 202 : Nhà H u Hán th ng nh t lãnh th .

Th k th I (tr c Tây l ch)

Trong su t th k này r t nhi u kinh sách Ph t giáo b ng ch vi t xu t hi n. Các kinh sách này mang tính cách "tân ti n" h n nh ng gi thu c th i k kh u truy n tr c đây và đã m ra m t chân tr i m i cho Ph t giáo.

Ph t giáo đ c đ a vào Trung qu c đ i th i nhà H u Hán.

Con đ ng t l a cũng b t đ u tr thành con đ ng truy n bá Đ o Pháp r t tích c c trong toàn th vùng C n đông và Trung qu c.

- 35 - 32 : Kinh t ng Pali đ c ghi chép b ng ch vi t h n hoi.

Ph t giáo Đ i th a cũng bành tr ng r r t vào kho ng cu i th k này.

Th k th I

0 : Chúa Giê-Su sinh ra đ i, đánh đ u năm Tây l ch đ u tiên.

50 : Thánh Thomas đ n thành ph Mylapore thu c lãnh th Chennai (ngày nay là Madras) mi n Nam n c n đ truy n giáo.

65 : Minh đ nhà H u Hán là v hoàng đ Trung qu c đ u tiên đ ng ra b o v và qu ng bá Ph t giáo. Hai nhà d ch thu t n đ là Malanga và Gobharana d ch nhi u b kinh t ti ng Ph n sang ti ng Hán, trong s này có b Bát nhã Tâm kinh (Prajnaparamita).

Thi k thi II

Đi h c Na-lan-đà đ c xây đ ng t i Ma-ki t-đà g n thành V ng-xá (Rajagraha) và g m có tám tòa tu vi n th t l n. Đ c Ph t khi còn t i th đã th ng ghé ngang n i này trên đ ng Ho ng Pháp. T i đ a đ i m này cũng có hai b o tháp chôn c t xá l i c a hai v là Xá-l i-ph t (Sariputra) và M c-ki n-liên (Maudgalyayana). Th t ra thì hoàng đ A-đ c là ng i tr c nh t đã đ ng ra xây đ ng m t ngi tu vi n t i đ a đ i m này, nh ng lúc đó ch a mang tên là Na-lan-đà.

Ph t giáo đ c chính th c truy n vào Vi t Nam. Có m t gi thuy t cho r ng Ph t giáo đã đ c truy n bá vào Vi t Nam t năm - 111 (tr c Tây l ch) và cũng có m t gi thuy t khác cho r ng Ph t giáo đ c đ a vào Vi t Nam t thi k thi III tr c Tây l ch đ i tri u đ i vua A-đ c n đ .

104 : L n đ u tiên ng i ta th y có nh ng nh t ng c a Đ c Ph t, vì t tr c đó thì Đ c Ph t ch là m t bi u t ng mang tính cách tr u t ng và thiêng liêng.

144 - 167 : Thành l p tri u đ i c a hoàng đ Ka-n -s c-ca v ng (Kanisha) t i n, m t tri u đ i b o v Ph t giáo r t tích c c.

128-151 : K t t p Đ o Pháp Cachemire. B Lu n t ng (Abhidharmapitaka) c a h c phái Nh t thi t h u b (Sarvastivada) đ c so n th o. Sau l n k t t p này Ph t giáo bành tr ng r t nhanh chóng, đ c bi t nh t là trong các vùng C n đông và Trung qu c. Asvaghosa (Mã Minh) tr c tác m t t p th g i là Ph t s h nh tán (Buddhacarita) k l i cu c đ i c a Đ c Ph t. B Di u pháp Liên hoa Kinh cũng đ c so n th o, có l vào năm 150.

189 : Thánh Pantaenus đ c giám m c Alexandrie g i sang n đ truy n giáo nh ng không thành công.

Thi k thi III

B Kinh Đ i-ti-bà-sa lu n (Mahavibhasa) đ c tr c tác vào kho ng đ u thi k này, tóm l c toàn b giáo lý c a h c phái Nh t thi t h u b (Sarvastivada).

Ph t giáo truy n bá vào Campuchia và Indonexia.

250 - 300 : Ngai Long Thi (Nagarjuna) thi t l p h c phái Trung Đ o và tr c tác t p Căn b n Trung quán lu n t ng (Mulamadhyamaka-karika), g i t là Trung quán lu n.

Thi k thi IV

320 : Tri u đ i Gupta n m quy n cai tr n c n (kéo dài đ n năm 550).

H u bán thi k thi IV : T i Trung qu c, ngai C u-ma-la-th p (Kumarajiva) đ ch r t nhi u kinh sách c a h c phái Trung đ o, ngai Giác Hi n (Buddhabhadra) đ ch sang ti ng Hán t p Đ i bát ni t bàn kinh (Mahaparinirvana-sutra)

386 - 534 : L n đ u tiên t i Trung qu c nhà B c Ng y đ a Ph t giáo lên hàng Qu c giáo. Vào kho ng cu i thi k : Ng i sáng l p ra h c phái Duy th c tông, còn g i là Du-già hành-tông (Yogacara), là Đ i s Vô Tr c (Asanga) tr c tác b A-ti-đ t-ma t p lu n (Abhidharma-samuccaya)

Các nhà truy n giáo Trung qu c đ a Ph t giáo vào Tri u tiên.

399 - 413 : Nhà s Trung qu c là Pháp Hi n sang n đ h c Đ o.

Th k th V

Ph t giáo Nguyên th y (Theravada) đ c truy n bá vào Mi n Đi n, trong khi đó t i Trung qu c thì Ph t giáo T nh đ th Đ c Ph t A-Di-Đa phát tri n m nh.

Hai v lu n s là Ph t-đà Đ t-đà (Buddhadatta) và Ph t-đà C -sa (Buddhaghosa) bình gi i toàn b kinh đi n Pali. Ngài Th thân tr c tác t p A-ti-đ t-ma câu-xá lu n b n t ng (Abhidharmakosa).

440 : Hoàng đ Kumaragupta đ ng ra trùng tu và xây đ ng thêm m t ngôi chính đi n l n nh t cho đ i h c Na-lan-đà.

H u bán th k th V, gi c Hung nô tàn phá h u h t chùa chi n, ch tr l i Na-lan-đà vì nh có vua Skandagupta đem quân ra s c b o v .

Th k th VI

Đ u th k th VI, h c phái Trung Đ o tách ra làm hai phái là Y t kh i tông (Svatantrika) và C duyên tông (Prasangika). Th t ra thì trong th k tr c đã t ng x y ra nhi u cu c tranh bi n v tri t h c Trung Đ o.

B -đ Đ t-ma (Bodhidharma) r i n đ đi Trung qu c (đ n Trung qu c b ng đ ng bi n vào kho ng năm 520)

518 : Trung qu c đã đ ch đ c 2 213 b kinh sách.

522 : Ph t giáo truy n bá sang Nh t b n nh m t v vua Tri u Tiên tên là Pakche, v vua này sai m t s th n sang Nh t mang theo m t pho t ng Ph t và m t ít kinh sách cùng m t b c th ca ng i s tuy t v i c a Đ o Pháp đ dâng lên hoàng đ Nh t b n.

538 : Các nhà s Tri u Tiên v t bi n sang Nh t đ gi ng Pháp.

580 : Nhà s ng i n Tì-ni Đa-l u-chi (Vinitaruci) t Trung qu c sang Vi t Nam tu t i chùa Pháp Vân (B c Ninh). V s này là ng i đ u tiên đ a Thi n h c vào Vi t Nam.

581 - 618 : Nhà Tùy Trung qu c ch n Ph t giáo làm Qu c giáo.

Cu i th k th VI : nhi u tông phái Thi n h c xu t hi n Trung qu c.

Th k th VII

Ph t giáo Tan-tra phát tri n r t m nh t i n đ . M t s l n kinh sách Tan-tra đã xu t hi n trong th k này.

Cũng trong th k này Ph t giáo Đ i th a đ c đ a vào Mi n đi n.

618 : Kh i s tri u đ i nhà Đ ng (kéo dài đ n năm 907)

Gi a th k th VII : Ngài T ch Thiên (Santideva) tr c tác hai b lu n là : Nh p B -đ hành lu n (Bodhicaryavatara) và B -tát h c lu n (Sikhsasamuccaya).

629 - 645 : Nhà s Trung qu c là Huy n Trang sang n đ tu h c và th nh kinh.

Ph t giáo du nh p vào Tây t ng.

Cu i th k th VI (sang đ u th k th VII) : Ph t giáo Kim C ng th a phát tri n r ng l n n n. Hai v cao tăng là Thi n vô úy (Subhakarasiṃha) và B t không Kim c ng (Amoghavajra) đ a Tan-tra th a vào Trung qu c.

Niên bi u Ph t giáo

Tác Giả: Hoang Phong

Thứ Bảy, 13 Tháng 3 Năm 2010 09:09

Th k th VIII

Ng i H i giáo b t đ u xâm l c n đ .

Đ i th a Ph t giáo và Tan-tra th a đ c đ a vào mi n Trung Vi t Nam và Indonexia.

712 : Tông phái Pháp t ng (Faxiang) xu t hi n Trung qu c do Ngài Huy n Trang thành l p và sau đó đ c truy n sang Tri u Tiên và Nh t B n (tông phái Hosso).

736 : Tông phái Hoa Nghiêm (Kegon) đ c thành l p t i Nh t.

Kho ng 750 : Ngài Liên-hoa-sinh (Padmasambhava) t n đ lên Tây t ng gi ng Pháp.

792 - 794 : K t t p Đ o Pháp Lhasa.

Cu i th k th VIII sang đ u th k th IX : M t s l n kinh sách đã đ c đ ch sang ti ng Tây t ng.

Th k th IX

Ph t giáo t i n đ suy y u, ch c n hai ti u bang là Bengale và Bihar còn chính th c th a nh n Ph t giáo là Qu c giáo.

800 : Tu vi n Vimalakrma đ c thành l p và tr thành trung tâm c a Ph t giáo Tan-tra.

805 - 807 : Hai tông phái đ c thành l p t i Nh t là : Thiên thai tông (Tendai) và Chân ngôn tông (Shingon).

820 : Thi n s Vô Ngôn Thông t Trung qu c sang Vi t Nam và l p ra Thi n phái Vô Ngôn Thông.

845 : T i Trung qu c đ i tri u đ i c a hoàng đ Võ Tôn nhà Đ ng, Ph t giáo tr i qua m t m t đ i n n, tuy ng n ng i nh ng vô cùng tàn b o : 260 000 nhà s b b t bu c ph i b chùa đ tr v đ i s ng th t c và b đ a đi nông tr ng, dân chúng b c m đoán không ai đ c xu t gia tu hành, h n 45 000 ki n trúc thi ng li ng và 5 000 chùa b san thành bình đ a.

Th k th X

960 : Nhà B c T ng th ng nh t Trung qu c và ng h Ph t giáo.

969 : Vua Đinh Tiên Hoàng phong cho Thi n s Ngô Chân L u làm Tăng th ng.

972 : T i Trung qu c l n đ u tiên th y xu t hi n kinh sách n loát b ng các b n kh c trên g .

973 : Nam Vi t v ng Đinh Li n (con trai c a vua Đinh Tiên Hoàng) cho đ ng 100 tr đá đ ghi kh c Kinh Ph t t i kinh đô Hoa L .

Th k th XI

1040 : M t-l c Nh t-ba (Milarepa) sinh ra đ i. Ông là m t thi nhân th n bí và đ ng th i cũng là m t đ i lu n s n i ti ng c a Tây t ng, (ông m t vào năm 1123).

1069 : Thi n s Th o Đ ng đ c vua Lý Thánh Tông phong làm Qu c s .

Đ u th k XI : Ph t giáo h ng th nh tr l i t i Tây t ng. Đ i s A-đ -sa (Atisa) thi t l p h c phái Kam-đan phái (Kadampa), đ i s Drokmi Lotsava thành l p h c phái Tát-ca phái (Sakyapa) và đ i s Marpa thành l p h c phái Ca-nhĩ-c phái (Kagyupa).

Gi a th k XI : Hoàng tri u Mi n đ i n quy t đ nh b Ph t giáo B c tông và ch n Ph t giáo Nguyên th y (Theravada) đ thay vào đó.

Niên bi u Ph t giáo

Tác Giả: Hoang Phong

Thứ Bảy, 13 Tháng 3 Năm 2010 09:09

1088 : Vua Lý Nhân Tông phong cho Ngô Đ u Đ i s làm Qu c s .

Th k th XII

1161 : Chùa Dâu (Pháp Vân) đ c kh i công xây đ ng vào tri u đ i vua Lý Anh Tông.

1193 : Quân H i giáo tràn vào n, san b ng t t c chùa chi n và tu vi n Ph t giáo và gi t tăng sĩ.

Cu i th k XII : Ph t giáo suy tàn và bi n m t trên lãnh th n. Trong khi đó Ph t giáo i r t h ng th nh t i nh ng n i khác mà tr c đây hoàng đ A-d c đã g i các phái b đ n truy n giáo (Tích Lan, Mi n đ i n, Thái lan, Campuchia, Lào).

1197 - 1198 : Quân xâm l c H i giáo đ t s ch và san b ng đ i h c Na-lan-đà và c đ i h c Vikramasila (đ i h c Ph t giáo Tan-tra, to l n và quan tr ng ngang hàng v i đ i h c Na-lan-đà) đánh đ u s ch m đ t cu i cùng c a Ph t giáo trên bán l c đ a n đ .

Trong th k XII và b c sang th k XIII : hai h c phái l n là Thi n h c (Zen) và T nh đ bành tr ng r ng rãi t i Nh t.

Th k th XIII

1206 : Ng i Th nhĩ k đánh chi m m t ph n l n thung lũng sông H ng và thành l p v ng qu c H i giáo Dheli (1206 - 1526)

1299 : Vua Tr n Nhân Tông xu t gia t i núi Yên t .

Cu i th k XIII : Thái lan chuyên đ n sang Ph t giáo Nguyên th y (Theravada).

Th k th XIV

1322 : Văn Hu V ng Tr n Quang Tri u (cháu n i H ng Đ o V ng) xu t gia.

Trong su t th k này Ph t giáo Nguyên th y cũng t o đ c nhi u n nh h ng và đ n đ n chi m u th trong các qu c gia nh Campuchia và Lào.

Kinh đ i n Tây t ng đ c đ ch sang ti ng Mông c .

T i Tây t ng v đ i s Tông-khách-ba (Tsongkhapa) thành l p m t h c phái m i là Cách-l phái (Gelugpa).

Th k th XV

Kh i s dòng tái sinh c a các v Đ t-Lai L t-Ma.

1498 : Vasco de Gama tìm ra con đ ng bi n đ n n đ b ng cách vòng xu ng phía Nam Phi châu, và nh đó ng i Tây ph ng b t đ u ti p xúc v i các n c Đông nam Á và nh t là tìm hi u n n văn hóa Á đông mà tr c kia h không h có m t khái ni m s đ ng nào. Tuy nhiên ph i ch đ n th k XIX, ng i Tây ph ng m i th t s b t đ u theo Ph t giáo.

Niên biệu Phậ giáo

Tác Giả: Hoang Phong

Thứ Bảy, 13 Tháng 3 Năm 2010 09:09

Thậ kậ thậ XVI

1407 : Khậ i công xây dậ ng Cậ m thành (và Tiên An môn) tậ i Bậ c kinh.

1552 : Nhà truyậ n giáo Nicolas Lancilotto xuậ t bậ n mậ t quyậ n sách mang tậ a đậ "Nhậ ng sậ kậ diệ u cậ a Á châu" và đây là tác phậ m đậ u tiên cậ a Tây phậ ng đậ cậ p đậ n giáo lý cậ a Đậ c Phậ t.

Thậ kậ thậ XVII

1665 (kéo dài đậ n 1858) : Ngậ i Anh đánh chiậ mậ n đậ .

Thậ kậ thậ XVIII

1722 : Vua Lê Đậ Tông phong Thiậ n sậ Chân Nguyên Tuậ Đẩng làm Tăng Thậ ng.

1740 : Giáo hoàng Clément XII sau khi nghe các vậ truyậ n giáo dòng Tên tậ ng trình vậ nhậ ng gì mà hậ trông thậ yậ Tây tậ ng, liậ n việ t mậ t bậ c thậ cho vậ Đậ t-lai Lậ t-ma thậ i bậ y giậ yêu cậ u vậ này phậ i công nhậ n Phúc âm Thiên chúa giáo là thánh kinh duy nhậ t. Mậ t đậ n trích đậ n tậ bậ c thậ này nhậ sau : "Nhậ sậ khoan dung cậ a Chúa Trậ i vô biên, chúng tôi có đậ y đậ lý do đậ hy vậ ng rậ ng quý vậ sậ nhậ n thậ y rõ là chậ có cách tu tậ p theo giáo lý cậ a Phúc âm, mà thậ t ra thì giáo lýậ y cũng rậ t gậ n vậ i tôn giáo cậ a quý vậ , thì mậ i có thậ mang liậ hậ nh phúc cho sậ sậ ng vĩnh hậ ng..."

1780 : Nguyậ n Gia Thiậ u (tác giậ Cung Oán Ngâm Khúc) đậ ng ra xây dậ ng chùa Thiên Tích.

Thậ kậ thậ XIX

Thậ t ra mậ i đậ n năm 1830 thì Tây phậ ng mậ i có mậ t sậ hậ c giậ bậ t đậ u nghiên cậ u vậ tiệ ng Phậ n và tiệ ng Pali và tậ đó hậ mậ i bậ t đậ u tìm hiệ u sâu xa hậ n vậ kinh đậ n Phậ t giáo. Đậ ng thậ i các công cuậ c nghiên cậ u sậ hậ c và khoa hậ c cậ a ngậ i Tây phậ ng tậ i Á châu cũng giúp khám phá đậ c nhiệ u sậ kiệ n liên quan đậ n nậ n văn hóa và các nậ n tín ngậ ng Á châu. Nhậ đó mà Phậ t giáo đã đậ n đậ n đi sâu vào các xã hậ i Tây phậ ng.

1861 : Đậ i quân Pháp đánh chiậ m Sàì Gòn và Nam kậ .

1863 : Nhà thậ Đậ c Bà Sàì gòn (Vậ ng cung thánh đậ ng Chính tòa Đậ c Mậ Vô Nhiệ m Nguyậ n tậ i) đậ c khậ i công xây đậ ng bậ ng gậ trên nậ n cậ a mậ t ngôi chùa nhậ . Ngôi nhà thậ này bậ mậ i mậ t và sậ p đậ . Nhà thậ Đậ c Bà tậ i vậ trí nhậ hiệ n nay đậ c khậ i công vào tháng 8 năm 1876.

1884 : Quân Pháp đánh chiậ m Bậ c kậ .

1884 : Sau khi hậ thành Hà Nậ i lậ n thậ hai thì quân Pháp liệ n san bậ ng chùa Bậ o Thiên (xây đậ ng vào đậ i nhà Lý, thậ kậ XI - XII) đậ lậ y chậ làm nậ n xây dậ ng Nhà Thậ Lậ n Hà Nậ i (còn có tên là nhà thậ thánh Joseph hay Nhà Thậ Chính Tòa Hà Nậ i). Nhà thậ đậ c hoàn tậ t năm 1886.

Khoậ ng 1890 : Phậ t giáo bậ t đậ u lan rậ ng trong các xã hậ i Tây phậ ng.

1898 : Tăng sĩ và Phậ t tậ nậ i loậ n chậ ng Phápậ Phú Yên và gậ i là Giậ c Thậ y chùa.

Thậ kậ thậ XX

1911 : Hòa thậ ng Thiậ n Quậ ng tậ Thái Lan theo cậ Phan Bậ i Châu vậ nậ c đậ chậ ng Pháp,

Niên bi u Ph t giáo

Tác Giả: Hoang Phong

Thứ Bảy, 13 Tháng 3 Năm 2010 09:09

---

b quân Pháp ph c kích b n ch t biên gi i.

1911 : Ch m d t ch đ quân ch t i Trung qu c, nhà Thanh b l t đ và đ ng th i cũng gián ti p đánh d u s ch m d t c a Ph t giáo Tây t ng mà nhà Mãn châu đã chính th c đ a lên làm Qu c giáo.

1924 : Bà Alexandra David-Néel là ng i ph n Tây ph ng đ u tiên lên đ n Lhasa và bà đã k i chuy n du hành c a bà trên đ t Tây t ng. S thành tâm và ng ng m c a bà đ i v i Ph t giáo đã nh h ng sâu đ m đ n gi i trí th c Pháp và sau đó là toàn th Âu châu.

1926 : Ph t giáo Cao Đài đ c đ c thành l p t i Tây Ninh.

1939 : Ph t giáo Hòa H o đ c thành l p t i Châu Đ c.

- Sau th chi n th hai, m t giáo s Nh t b n tên là Masahura Anesaki l n đ u tiên gi ng d y v Thi n h c Zen t i tr ng Collège de France.

- Các tác ph m c a Daisetz Teitaro Suzuki đ c d ch sang ti ng Anh năm 1935, và sang ti ng Pháp năm 1955.

1950 : Trung qu c xâm chi m Tây t ng, Ph t giáo b c m đoán trên ph n đ t này. Các v l t-ma b tr n ra kh i x , m t s xin t n n t i Pháp. Trong s này có v đ i s Kalou Rimpoché r t tích c c trong vi c ho ng Pháp.

1958 : Thi n s Shunryu Suzuki đ a thi n h c Zen (phái Tào đ ng) vào M .

1967 : Thi n s Teizen Deshimaru đ a thi n h c Zen (phái Tào đ ng) vào Pháp và sau đó đã lan r ng ra kh p Âu châu.

T i Tây t ng m c dù ph i ch u m i s ng c đ i và c m đoán nh ng tín ng ng Ph t giáo v n còn m nh. Ngày nay trong s năm ng i dân Tây t ng thì v n còn có m t ng i xu t gia.

Ph t giáo Trung qu c m c dù đã ph i gánh ch u nhi u m t mát và ng c đ i vào cu i th k XX nh ng v n còn t n t i. Th ng kê cho bi t hi n nay t i Trung qu c có t t c 60 chi phái Ph t giáo khác nhau, và v n còn gi đ c 72 000 chùa và tu vi n.

Nh t b n tr thành m t qu c gia qu ng bá Ph t giáo tích c c h n h t t i Đông nam Á. Nh t b n đã đ a Ph t giáo vào các vùng đ o Thái bình đ ng, Âu châu và c Hoa k .

1989 : Đ c Đ t-Lai L t-Ma XIV đ c trao t ng gi i Nobel Hòa Bình.

1996 : Th ng kê chính th c cho bi t con s Ph t t t i Pháp là 600 000 ng i.

1998 : Theo m t s t li u Tây ph ng thì con s Ph t t trên toàn th gi i ngày nay là t 350 đ n 450 tri u ng i. Th t s ra thì con s này không th bi t đích xác đ c vì Ph t giáo không đòi h i tín đ ph i khai báo và ghi chép vào s sách, cũng không có m t nghi th c hay nghi l gì b t bu c h ph i th c thi đ đ c chính th c xem là m t Ph t t . 98% s ng i theo Ph t giáo trên đây đ u t i các qu c gia Vi n Đông. Tuy nhiên con s Ph t t trên th gi i và s phân b theo các qu c gia cũng đang thay đ i nhanh chóng.

Th k th XXI

2008 : B N i v Pháp chính th c công nh n con s Ph t t trên đ t Pháp là 1 tri u ng i (t tu i tr ng thành tr lên) trong t ng s 64 tri u dân.

2010 : "Ph t Ng c" đ c cung nghinh và chiêm bái kh p n i trên th gi i.